

BAG OM EU-SAGERNE

August 2008 – November 2008

- **Energiforsyning og monopoler**
- **Spillemonopoler i Kommissionens søgelys**
- **Telemonopoler**
- **Jernbanemonopol**
- **Europæiske postmonopoler på vej væk**
- **Dansk apotekermonopol under pres**
- **Bredbåndsmonopol**

Bag om EU-sagerne Nr. 37 oktober 2008

Udgivet af

Den Danske Europabevægelse
Bremerholm 6, 1069 København K.
Telefon: +45 33 14 11 41
Telefax: +45 33 15 54 84
E-post: eubev@eubev.dk
Hjemmeside: www.eubev.dk

Ansvarshavende redaktør

Rina Valeur Rasmussen

Forfattere

Rikke Fisker Christensen, Lasse Rune
Hansen og Morten Svane

Redaktion

Rina Valeur Rasmussen og Sebastian
Lang-Jensen

Forsideillustration

Dres Simonsen,
Heimburger Reklamebureau A/S

Tryk

PrintNord, Hjørring

Redaktionen afsluttet

juli 2008

ISSN

Europæisk Politik nr. 51

Indledning

Denne udgave af Bag om EU-sagerne er et temanummer om monopoler. Mens de normale udgaver af bladet går i dybden med EU-sager fra det foregående kvartal, går dette nummer tæt på sektorer, hvor EU gennem en længere årrække har arbejdet for at bryde de statslige monopoler. Hvor langt, man er nået i denne proces, er meget forskelligt fra område til område, afhængig af den politiske debat og de nationale interesser.

Det er nu 37. gang, vi udgiver Bag om EU-sagerne. Hvis du ønsker at få skriftet tilsendt, kan du tegne et årsabonnement for 150 kr. For medlemmer af Den Danske Europabevægelse er prisen kun 75 kr. Publikationen kan desuden hentes gratis på www.eubev.dk.

Bagerst i hæftet vil du finde en oversigt over tidligere numre af Bag om EU-sagerne og deres indhold. Hvis du er interesseret i et af disse eller andet af Europabevægelsens materiale, er du meget velkommen til at kontakte os. Vores adresse er:

Den Danske Europabevægelse
Bremerholm 6
1069 København K
Telefon: 33 14 11 41
Fax: 33 15 54 84
E-post: eubev@eubev.dk

God læselyst ...

Indhold

Energiforsyning og monopoler	7
Spillemonopoler i Kommissionens søgelys	11
Telemonopoler	15
Jernbanemonopol	19
Europæiske postmonopoler på vej væk	23
Dansk apotekermonopol under pres	27
Bredbåndsmonopol	31

Energiforsyning og monopoler

EU vil liberalisere el-markedet i Europa. Det vil give lavere priser, forbedre miljøet og øge forsyningssikkerheden. Men ikke alle lande er lige begejstrede for liberaliseringsplanerne.

Af Morten Svane

Som led i udviklingen af det indre marked er der i de seneste ti år blevet arbejdet på at liberalisere Europas el-marked.¹ Som det ser ud nu, er markedet, på trods af forbedringer, stadig præget af stærke nationale aktører og for lidt grænseoverskridende konkurrence. En af hovedårsagerne til det er, at de firmaer, der står for distribution af el, også ejer el-nettet. Det giver dem en klar konkurrencefordel i forhold til potentielle udefrakommende konkurrenter. I forbindelse med Europa-Kommissionens planer om liberalisering af el-markedet har ejeradskillelse af distribution og net – også kaldet ”unbundling” – derfor været et af hovedpunkterne.² Flere lande, heriblandt Tyskland og Frankrig, har af bekymring for deres nationale el-selskabers position kæmpet for at få udvandet liberaliseringsplanerne, så unbundling ikke indgår.

Begrundelse for liberalisering af el-markedet

Hovedargumentet for liberaliseringen af el-markedet er ganske enkelt, at Europas borgere uden ordentlig konkurrence kommer til at betale en unødigt høj pris på el. Det gælder også erhvervslivet, hvilket har konsekvenser for Europas generelle konkurrenceevne, da dyr el øger omkostningerne for produktion af andre varer.³

Derudover er et friere el-marked også svært at komme udenom, hvis man vil løse klimaproblemerne og leve op til målsætningen om, at 20

pct. af Europas energiforsyning skal komme fra vedvarende energiformer i 2020.⁴ Som el-markedet ser ud nu, er det svært for mindre aktører, som f.eks. danske vindenergi-firmaer, at få afsat deres el i det øvrige Europa.⁵

Øget konkurrence på el-markedet vil også øge forsyningssikkerheden, da et åbent marked vil have lettere ved at tiltrække investeringer til forbedring af dets infrastruktur.⁶ Det vil gøre det lettere at få transporteret el til de steder, hvor der er brug for det. Med større og større afhængighed af energi fra Rusland og Mellemøsten kan det blive vigtigt at have så stor forsyningssikkerhed som muligt. Ruslands brug af el som pressionsmiddel mod Ukraine tjener som et eksempel på, hvor vigtigt dette punkt er. Et omfattende, frit europæisk el-net vil gøre meget for at øge forsyningssikkerheden.

Hvordan kan man skabe et indre marked for el?

Sidste år kom Det Europæiske Råd med opfordringer til Europa-Kommissionen om, hvor man burde sætte ind for at færdiggøre det indre marked for el. Rådet opfordrede bl.a. til en harmonisering af nationale energimyndigheders beføjelser, samordning af driften af nettene på tværs af landegrænser samt større gennemsigtighed på el-markedet. Endelig blev der foreslået en effektiv adskillelse af forsynings- og produktionsvirksomhed fra driften af el-nettet – den tidligere nævnte unbundling. Unbundling er nok det vigtigste af punkterne,

1 Europa-Kommissionen (190907)

2 Europa-Kommissionen (190907)

3 Europa-Kommissionen (190907)

4 Europa-Kommissionen (190907)

5 ”EU har brug for en energirevolution”, Europæisk energipolitik – den nødvendige debat (2007)

6 Europa-Kommissionen (190907)

hvis det indre marked for el skal blive en realitet, men også det punkt, der har mødt størst modstand.

Selvom Europa-Kommissionen foretrækker unbundling, har den undervejs i forhandlingerne måttet foreslå et muligt alternativ. Efter denne model vil selskaberne have mulighed for at bevare ejendomsretten til nettet under forudsætning af, at det styres som en juridisk særskilt enhed indenfor selskabet.⁷ Denne model medfører dog stadig problemer, idet den ikke eliminerer den grundlæggende interessekonflikt, der ligger i, at selskabet vil søge at maksimere eget salg og egne markedsandele. Det er meget svært at kontrollere, om konkurrenter behandles på lige fod med selskabet selv. Der kan ligeledes være ulige adgang til oplysninger, da det integrerede selskab vil have en stærkere tilknytning til operatøren. Selskabet vil desuden ikke have noget incitament til at udvikle nettet i konkurrenternes interesse, men søge at opfylde sit eget behov. De vil ofte gå imod investeringer, der fører til øget konkurrence.⁸

El-markedet i Danmark

Danmark er et af de lande, der har taget skridtet fuldt ud og har adskilt produktion og net. Firmaet Energinet.dk ejer således nu det danske el-net. En grund til, at det har kunnet foregå rimelig smertefrit er, at det danske energiselskab DONG var statsejet.⁹ Danmark står nu i den situation, at vores el-marked er mere åbent for konkurrence end de fleste af vores nabolandes. DONG oplever derfor, at udenlandske selskaber begynder at gøre sig gældende på det danske marked samtidig med, at DONG selv stadig har svært ved at komme ind på de andre landes mere lukkede markeder.

Danmark er desuden et foregangsland for vindenergi. At de fleste EU-landes el-markeder ikke har adskilt ejerskab af net og distribution er derfor et særlig stort problem for os. Manglende ”unbundling” giver i praksis ekssi-

sterende selskaber muligheder for at bekæmpe nye aktører og teknologier på markedet, heriblandt vindenergi. Eftersom vindenergi står for en tredjedel af al ny kapacitet, rammer den manglende ”unbundling” derfor vindindustrien hårdt.¹⁰

El-markedet i andre EU-lande

Forudsætningerne for et frit el-marked varierer betydeligt fra medlemsland til medlemsland. Nogle har oprettet et særskilt selskab til drift af nettet, mens andre har udskilt en selvstændig enhed inden for et integreret selskab. Dette har medført forskellig grad af konkurrence på el-markedet i disse lande. Sammenligner man med de lande, der stadig har vertikalt integrerede selskaber, har disse hævet priserne mere end de selskaber, der har adskilt produktion og net. Generelt må man dog sige, at der er lang vej endnu, før EU har et liberaliseret el-marked. Europa-Kommissionen har således givet anmærkninger til ikke mindre end 17 medlemslande.¹¹

Nogle af de store EU-lande er blandt dem, der ikke ønsker at give slip på den nationale kontrol med el-nettet. Argumentet herfor er ofte frygt for forsyningssikkerheden, selvom erfaringer fra andre lande ikke har vist noget grundlag for en sådan frygt. Tyskland er et af de lande, hvor nettet og produktionen ejes af de samme selskaber. Det har medført, at landet har nogle af EU's højeste el-priser på et marked uden nævneværdig konkurrence. De tyske selskaber, herunder det store selskab E.ON, er privatejede.

Det gør det mere vanskeligt for staten at overtage transmissionsnettet, som det er sket i Danmark.¹² Man er samtidig bange for, at det russiske selskab Gazprom vil købe det tyske net og dermed få for meget indflydelse i landet. En ejeradskillelse burde dog kunne gennemføres i landet. Noget lignende er f.eks. blevet gennemført i England, hvor el-nettet er blevet samlet i det privatejede selskab National Grid.

7 Europa-Kommissionen (190907)

8 Europa-Kommissionen (190907)

9 ”Behovet for en fælles europæisk energipolitik er overvældende”, Europæisk energipolitik – den nødvendige debat (2007)

10 ”EU har brug for en energirevolution”, Europæisk energipolitik – den nødvendige debat (2007)

11 Europa-Kommissionen (100107)

12 Europa-Kommissionen (100107)

Frankrig er et andet land, der stritter imod at adskille net og produktion. Frankrigs el-marked minder dog i høj grad om det danske før adskillelsen af net og produktion.¹³

Fremtidsudsigter

På nuværende tidspunkt må man erkende, at det ikke er lykkedes at skabe et frit marked for el i EU, selvom der er sket visse forbedringer. Det er derfor en skam, at Europa-Kommissionen i denne omgang ikke fik held til at gennemføre en ejeradskillelse af net og distribution. Desværre ser det ikke ud til, at en fuld liberalisering af el-markedet er lige på trapperne. Modstanderne af unbundling har været talstærke nok til at blokere for, at nye regler om ejeradskillelse er blevet indført.¹⁴

I et forsøg på at komme videre med processen forelagde det tidligere slovenske formandskab i foråret 2008 derfor et kompromisforslag, hvor selskaber godt må beholde ejerskab af både net og drift, så længe det sker under overvågning.¹⁵ Dette kompromisforslag er blevet accepteret af parterne, men det er ikke sikkert,

at sagen slutter der. Europa-Parlamentet har nemlig stået fast på Europa-Kommissionens oprindelige udspil om fuld unbundling. Samtidig står de franske og tyske el-selskaber svagere end før, da de på grund af sager om monopol alligevel er blevet tvunget til at sælge dele af deres net.¹⁶

Lars Aagaard fra Dansk Energi spår, at der under alle omstændigheder vil blive lagt op til en yderligere liberalisering af markedet fra Kommissionens side, senest om fire-fem år, og at unbundling vil blive en realitet.¹⁷ I så fald har de store lande fået nogle år mere til at finde ud af, hvordan de vil adskille forsyningsnet og produktion.¹⁸ Lars Aagaard mener, at Danmark i mellemtiden bør få etableret et kabel til Holland, der som Danmark har adskilt ejerskab. Det vil mindske afhængigheden af det tyske marked, som det stadig vil være svært for danske virksomheder at komme ind på efter denne liberaliseringsrunde.¹⁹

13 Europa-Kommissionen (100107)

14 Fagligt EU (070508)

15 Berlingske Tidende (150508)

16 Reuters World Service (040908)

17 Børsen (090608)

18 Børsen (090608)

19 Børsen (090608)

Spillemonopol i Kommissionens søgelys

Danmark har siden 2004 kæmpet imod Europa-Kommissionens krav om, at det danske spillemonopol skal ophæves. Den danske regering har indtil videre afvist kravene, men nu ser det ud til, at Danmark vil blive stævnet.

Af Lasse Rune Hansen

Siden 1949 er en del af overskuddet fra Danske Spil (tidligere Dansk Tipstjeneste) gået til at finansiere dansk foreningsliv. Ud af et overskud på 2,8 mia. kr. i 2007 gik knap 1,7 mia. til uddeling til foreninger og organisationer, mens resten gik til staten i form af afgifter.¹ Det store overskud skal ses i lyset af, at Danske Spil i de senere år har været under massivt pres fra udenlandske spiludbydere, som ifølge den danske regering opererer ulovligt på det danske marked. Meget tyder dog på, at det er spillemonopolet, der er ulovligt. Derfor har den danske regering nedsat en kommission, som skal se på konsekvenserne ved en eventuel liberalisering af det danske spillemarked.²

Spillemonopoler står for fald

Flere af de europæiske spillemonopoler er kommet i Europa-Kommissionens søgelys. Italien har allerede været igennem EF-domstolens maskineri to gange i forbindelse med sit spillemonopol og tabte begge sager.³ Tyskland kan også få problemer, da landet har gjort online-spil ulovlige. For at undgå en EU-sag om diskrimination omhandler det tyske forbud både statslige og private operatører, men opretholder stadig det statslige monopol på offline spil.⁴ Desuden er lande som Sverige, Finland, Holland og Ungarn i Kommissionens søgelys.⁵ Det danske spillemonopol er dermed under pres som led i et større opgør med de nationale spillemonopoler.

Sagen mod Danmark

Som i de fleste andre EU-sager om statsmonopoler tager sagen mod Danmark sit udspring i EF-traktatens bestemmelser om den fri bevægelighed og det indre marked. I denne sag er det artikel 49, som Kommissionen vil gøre brug af mod Danmark og de andre medlemsstater, i sagerne om spillemonopoler. Artikel 49 omhandler den frie udveksling af tjenesteydelser og siger helt konkret: *"Inden for rammerne af nedennævnte bestemmelser er der forbud mod restriktioner, der hindrer fri udveksling af tjenesteydelser inden for Fællesskabet, for så vidt angår statsborgere i medlemsstaterne, der er bosat i et andet af Fællesskabets lande end modtageren af den pågældende ydelse".*⁶ Medlemslande må altså ikke forhindre den frie udveksling af tjenesteydelser på tværs af landegrænserne, og det er, ifølge Kommissionen, netop hvad det danske spillemonopol gør.

Det er imidlertid en langsommelig proces at få medlemsstaterne til at nedlægge de indbringende spillemonopoler, hvilket eksemplificeres af sagen mod Danmark. Den 30. marts 2004 modtog Danmark en åbningskrivelse fra Kommissionen. Åbningskrivelser er skrivelser, hvori Kommissionen kan forelægge et medlemsland sine synspunkter og redegøre, hvorfor den ikke mener, at landet lever op til gældende EU-lov.

Først den 10. april 2006, efter den danske regering havde svaret på den oprindelige åbningskrivelse, modtog Danmark så

1 Jyllandsposten (020408)

2 Jyllandsposten (020408)

3 www.euractiv.com: Court rules to end gambling monopolies

4 www.iht.com: EU moves toward ruling on German gambling law

5 www.iht.com: 6 EU lottery operators: Is luck running out?

6 EF-traktaten, Kapitel 3, artikel 49

en supplerende åbningskrivelse. Da denne heller ikke havde den ønskede effekt, sendte Kommissionen en begrundet udtalelse. En begrundet udtalelse argumenterer endnu en gang for, at et medlemsland ikke overholder EU-retten. En begrundet udtalelse kan ikke som sådan tvinge et land til at foretage nogen lovændringer, men ligger til grund for en evt. senere stævning af landet ved EF-Domstolen. Stævningen skal nemlig følge indholdet af den begrundede udtalelse.⁷

Når den danske regering har svaret på den begrundede udtalelse, beslutter Kommissionen, om den vil stævne Danmark. Det vil formentlig blive resultatet, hvis der ikke sker ændringer i den danske spillelovgivning.⁸ For at undgå en retssag kan det blive nødvendigt at gennemføre en lovændring, som tillader udenlandske udbydere at operere i Danmark. Hvordan loven vil blive udformet, vil tiden vise. Det er ikke nødvendigvis sådan, at udbydere bare kan drive deres forretning, uden der stilles krav til, hvordan de gør det. Samtidig skal man holde sig for øje, at spiludbydere, hvis produkter er tilgængelige over internettet og ikke opererer fysisk i Danmark, ikke skal overholde dansk lovgivning, men derimod den lovgivning der er gældende i det land, de opererer fra.⁹ Det betyder også, at Danske Spil ville kunne operere i udlandet via internettet.

Danske Spils aggressive markedsføring.

Grunden til, at den danske regering er så meget imod at opløse det danske spillemonopol, er tipsmidlernes støtte til dansk foreningsliv. Argumentet lyder, at tipsmidlerne sikrer, at de store danske idrætsorganisationer kan lægge langsigtede planer, og hvis modellen med tipsmidlerne falder bort, vil det blive næsten umuligt for organisationerne at skabe udvikling i dansk idrætsliv via flerårige udviklingsplaner. Derfor er det svært at forestille sig, at disse organisationer vil kunne leve med at

blive sat på den etårige finanslov i stedet for at modtage støtte gennem tipsmidlerne.¹⁰

Danske Spils særstatus forsvares af regeringen med, *"at den danske spillemodel ikke blot varetager hensynet til forebyggelse af økonomisk kriminalitet og hvidvask af penge, men derimod er etableret med henblik på varetagelse af samtlige af de hensyn, som ønskes varetaget i Danmark."*¹¹ Danske Spils monopol på det danske marked tjener altså ifølge den danske regering det formål at forebygge økonomisk kriminalitet, og læser man Kammeradvokatens "Notat vedrørende EU-retlige krav til national spillelovgivning i lyset af Gambelli-dommen", ser man, at grundlaget for spillemonopolet også indbefatter, at "det er vigtigt at finde en balance mellem et konkurrencedygtigt reguleret nationalt spilleudbud og hensynet om at begrænse ludomani." Ovenstående citater giver et billede af et spillemonopol, som skal beskytte både borgere og samfund mod henholdsvis ludomani og kriminalitet. Dette har til formål at godtgøre, at spillemonopolet er begrundet af "tvingende almene hensyn", som f.eks. hensynet til befolkningens sundhed, hvilket kan betyde, at monopoliet er lovligt ifølge EF-retten.¹²

Hvis man kan påvise, at Danske Spil faktisk udgør en væsentlig faktor i at begrænse omfanget af ludomani og økonomisk kriminalitet, kan det betyde, at monopoliet er beskyttet af princippet om tvingende hensyn. Men hvis Danske Spil skal begrænse antallet af nye tilfælde af ludomani, må det nødvendigvis lægge en begrænsning på, hvor aggressivt Danske Spil kan annoncere. Man kan da også læse i "Skatteministeriets notat til Folketingets Europaudvalg af 30. juni 2006", at *"det er tillige regeringens opfattelse, at markedsføringen af Tipstjenestens produkter ikke går ud over, hvad der er nødvendigt."*¹³ Når man holder denne opfattelse op imod Gallup Adfacts opgørelse over Danmarks største annoncører, bliver det

7 www.eu-oplysningen.dk: Hvad går tips-monopolsagen ud på?

8 Jyllandsposten (010408)

9 Berlingske Tidende (030508)

10 Jyllandsposten (020408)

11 www.eu-oplysningen.dk: Skatteministeriets notat til Folketingets Europaudvalg af 30. juni 2006

12 Sourander, Dag: EU Leksikon (1996), s 41,42

13 www.eu-oplysningen.dk: Skatteministeriets notat til Folketingets Europaudvalg af 30. juni 2006

dog svært at dele regeringens opfattelse. Danske Spil er nemlig den største annoncør i Danmark med et reklamebudget for 2007 på 132 mio. kroner.¹⁴

I Gambelli-sagens dom står der, at hvis en medlemsstat tilskynder befolkningen at spille med det formål at opnå en indtjening til statskassen, *"kan myndighederne i den pågældende stat især ikke påberåbe sig, at hensynet til den offentlige orden gør det nødvendigt at reducere spillemulighederne, som begrundelse for foranstaltninger som dem, der er omhandlet i hovedsagen."* Da Danske spil bruger 132 mio. kroner om året på at tilskynde danskerne til at spille, og den danske stat indkasserede over en mia. kroner i afgifter, er der ikke umiddelbart sammenhæng mellem spillemonopolets officielle funktion og den måde aktørerne (Danske Spil og den danske stat) agerer på.

Der findes også alternativer til den nuværende model. Karin Riis-Jørgensen, MEP (V), fremhæver en model, hvor de forskellige spiltyper bliver udbudt på licensbasis for en fastsat årrække. På den måde skal enhver spiludbyder, også Danske Spil, konkurrere om retten til at udbyde et bestemt spil på det danske marked. Den udbyder, der får licensen, skal

betale licens, skatter og afgifter, som så kan kanaliseres videre ud i de organisationer, som modtager tipsmidlerne i dag.¹⁵ Med en sådan model kan man sikre en vis kontinuitet i finansieringen af f.eks. idrætslivet, på samme måde som tipsmidlerne gør det, og de berørte organisationer kan fortsætte deres langsigtede udviklingsplaner. En liberalisering af spillemarkedet i Danmark kan altså godt gennemføres på en måde, der tager højde for ønsket om at støtte dansk foreningsliv (og de betingelser, der skal overholdes i forbindelse med licenserne, vil kunne modvirke f.eks. ludomani).

Hvad der end sker, så står det klart, at det danske spillemonopol ikke får lov til at fortsætte som hidtil. Danmark må indrette sig efter de regler og love, der gælder i det indre marked. De giver nogle udfordringer til, hvordan man kan sikre, at idræts- og kulturlivet fortsat kan finansieres. Men det indre marked åbner (jo) også op for nogle muligheder for f.eks. Danske Spil. For selvom der bliver flere om kunderne i Danmark, så åbnes der jo op for et marked, hvor der befinder sig flere hundrede millioner potentielle kunder for de produkter, Danske Spil udbyder.

14 www.borsen.dk: Danske Spil topper som annoncør

15 Børsen (020408)

Telemonopol

Siden de nationale telemonopoler blev brudt for 10 – 15 år siden, er antallet af operatører steget og priserne faldet. Den øgede konkurrence på markedet har i løbet af halvandet årti forbedret den europæiske telekommunikationssektor. Det skyldes ikke mindst pres fra EU.

Af Lasse Rune Hansen

I 1987 udgav Kommissionen en grønbog om udviklingen af det fælles marked for telekommunikationsydelser og -udstyr. Kommissionens grønbøger har til formål at kortlægge medlemslandenes holdninger, at høre relevante aktører og i det hele taget skabe debat forud for et lovforslag. Grønbogen forudså en udvikling af markedet, som går i retning af digitalisering af signaler, lyslederkabler, computernetværk, mobiltelefoner og satellitter. Den lagde også op til en liberalisering af den europæiske telekommunikationssektor, som skulle ruste den europæiske telekommunikationssektor til at følge med denne udvikling.¹

Fra analogt monopol til digital liberalisering

I dag er de sidste analoge TV-signaler ved at blive faset ud. Lyslederkabler har gjort bredbåndsforbindelser udbredte, de såkaldte computernetværk har udviklet sig til internettet, og mobiltelefoner og satellitter indgår som uundværlige dele af alle europæeres liv. De teknologiske fremskridt, man stod overfor i 1987, virker i dag som rene selvfølgeligheder og indgår som så integrerede dele af vores hverdag, at det kan være svært at forestille sig en tid før sms'er og e-mails. Ikke desto mindre bekymrede det i 1987 Kommissionen, at telekommunikationssektoren stod over for en udvikling, som ingen helt kunne overskue konsekvenserne af. Kommissionen var bl.a. bange for, at Europa skulle sakke bagud i forhold til

USA og Japan, som dengang var på forkant med udviklingen og allerede havde gennemført en række tiltag. Markedet var allerede på det tidspunkt ganske stort, og man forudså en nærmest eksplosiv vækst. Men i 1987 bestod det europæiske marked udelukkende af statsmonopoler, og det hæmmede udviklingen af de teknologier, som skulle imødekomme behovet for at sende mere og mere data på flere og flere forskellige måder på tværs af grænserne.²

På trods af bekymringen skulle der gå nogle flere år, før sektoren for alvor blev åbnet op for nye operatører på markedet, og konkurrencen dermed blev en realitet. Man kan sige, at monopolbruddet medvirkede til at gøre Europa klar til at gennemgå den rivende forandring, som telekommunikationssektoren skulle gennemgå. På papiret var sektoren liberaliseret allerede i 1998, men fordi lovgivningen var utilstrækkelig, var det i praksis stadig kun de gamle aktører som havde adgang til markedet. Derfor besluttede Kommissionen, at det var nødvendigt at se på lovgivningen igen, og først efter 1998 fik nye operatører en reel mulighed for at gøre sig gældende.³ Derefter blev konkurrencen skærpet markant, hvilket bl.a. har resulteret i større innovation, som så har forårsaget en betragtelig vækst i branchen. Omvæltningerne i sektoren medførte selvfølgelig også en del risici for de involverede parter, og selvom mere konkurrence generelt

1 <http://www.pitt.edu>: Green paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment

2 <http://www.pitt.edu>: Green paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment

3 EurActive.com: 2nd telecoms package

giver sundere virksomheder og bedre vilkår for kunderne, har liberaliseringen også medført nogle problemer for teleselskaberne.

Et af de store problemer for teleselskaberne, som er direkte affødt af den øgede konkurrence, er auktionerne om UTMS (også kaldet 3G) -licenserne. Teleselskaberne overbød hinanden, og licenserne blev så dyre, at flere af de helt store selskaber blev voldsomt tynget af gæld. Gældsættelsen var medvirkende til, at sektoren måtte fyre mange medarbejdere.⁴ De store selskaber, som førhen var statsejede, måtte efter liberaliseringen og privatiseringen også fyre en del medarbejdere. De havde simpelthen for mange ansatte og var alt for ineffektive til at kunne konkurrere med de nye aktører. Resultatet var massefyringer i hele sektoren.⁵ Her skal det dog nævnes, at de mange nye aktører på markedet har overtaget en ganske betragtelig andel af de fyrede medarbejdere. Væksten, som liberaliseringen satte i gang, har altså opvejet de negative konsekvenser af at opløse monopolerne.

Reform af en reform

De gældende regler på telekommunikationsmarkedet i EU trådte i kraft i 2003, men allerede den 13. november 2007 foreslog Kommissionen en reform af EU's telekommunikationssektors regler. Reglerne vil formentligt træde i kraft ved slutningen af 2009.⁶ At Kommissionen efter blot fire år fandt det nødvendigt at gennemføre en reform af den tidligere reform, vidner om en sektor, som har gennemgået en stor udvikling.

Bruddet med de statslige telemonopoler har resulteret i, at den europæiske telekommunikationssektor nu er international, og at konkurrencen er skærpet. I den forbindelse har det vist sig, at der er nogle punkter, hvor lovgivningen ikke har været tilstrækkelig. Monopolbruddet og introduktionen af nogen grad af konkurrence har været en succes, men specielt på forbrugerbeskyttelsessiden mangler der tidssva-

rende lovgivning. Men det vil Kommissionen rette op på: *"Det nye telereformforslag sætter Europas borgere i centrum. Tidligere har Europa gjort væsentlige fremskridt ved at åbne telesektoren for nye spillere og ved progressivt at sikre mere konkurrence. Men dominerende teleoperatører, som ofte stadig beskyttes af regeringsautoriteter, har fortsat kontrol over vitale markedssegmenter, specielt bredbåndsmarkedet,"* siger Viviane Reding, kommissær for telekommunikation og udtaler yderligere: *"Derfor er der brug for nye forbrugerrettigheder, fornyet konkurrence (...) for at få Europas digitale økonomi tilbage på sporet."*

Enhver, der har flyttet sit gamle mobilnummer fra en operatør til en anden, ved, hvor langsommelig en proces det kan være. Ligesom enhver, der har shoppet efter det telefonabonnement, der passer bedst til ens forbrug og behov, ved, hvor kompliceret priserne er skruet sammen. En af hjørnestenene i Kommissionens forslag er bedre direkte forbrugerbeskyttelse. F.eks. skal det være muligt at skifte operatør fra dag til dag, og reformen lægger op til, at teleselskaberne skal angive mere sammenlignelige og gennemsigtige priser, så kunderne nemmere kan regne ud, hvor billigt eller dyrt et abonnement er.⁷

Udover den direkte forbrugerbeskyttelse er der også mere indirekte forslag til at sikre mere konkurrence og give forbrugerne billigere priser. Et vigtigt redskab til at skabe mere konkurrence i sektorer, som før har fungeret på monopolbasis, er såkaldt strukturel eller funktionel adskillelse, hvilket vil sige, at bestemte dele af en given sektor ikke må ejes og drives af det samme selskab.⁸ I jernbanesektoren betyder det eksempelvis, at DSB ikke må stå for både togdrift og drift af jernbanenettet, mens selskaber i energisektoren ikke må både producere og transportere energi. Det sker for at stille de forskellige konkurrenter mere lige, og dermed øge konkurrencen.

4 Eurofund – Restructuring of Europe's Telecom incumbents (pdf)

5 <http://eurofound.europe.eu>: Restructuring monitor quarterly, issue 1 Spring 2008

6 <http://europa.eu/rapid>: Commission proposes a single European Telecoms Market for 500 million consumers

7 <http://europa.eu/rapid>: Commission proposes a single European Telecoms Market for 500 million consumers

8 <http://europa.eu/rapid>: The EU Telecoms Reform proposes a Single Market for 500 million consumers – Frequently Asked Questions

I telesektoren bruger man den funktionelle adskillelse, hvor et selskab skal adskille den del af selskabet, som driver et givent netværk, fra den del af virksomheden, der bruger netværket. Hvor ejerskab ændres i strukturel adskillelse, forbliver ejerskab det samme under funktionel adskillelse. Kommissionen lægger op til, at myndighederne i de individuelle medlemslande kan bruge funktionel adskillelse, hvis de finder det nødvendigt. Hvis et selskab lader konkurrenterne bruge netværket på fair markedsvilkår, vil det sandsynligvis få lov til at operere som altid, men misbruger det sit ejerskab af infrastrukturen, kan det risikere at blive tvangsadskilt.

Behov for fornyet fremdrift

Kommissionen foreslår, i forbindelse med reformen, at der etableres en europæisk tele-myndighed, der skal gøre reguleringen over landegrænser lettere. Mens data og telefoni florerer frit over grænserne, er reguleringen stadig meget forskellig fra medlemsland til medlemsland. Den nye tele-myndighed skal afløse den hidtidige "De Europæiske Regulatorers

Gruppe", der efter Kommissionens mening ikke har løst sin opgave med at koordinere medlemslandenes lovgivninger på telemarkedet godt nok.⁹

Ministerrådet deler imidlertid ikke Kommissionens mening. I stedet for at oprette en helt ny myndighed mener Ministerrådet, at det vil være bedre at styrke De Europæiske Regulatorers gruppe og arbejde videre inden for dette forum. Ministerrådet er dermed enig med Parlamentet, som heller ikke ser en ny myndighed som løsningen på problemet.¹⁰ Hvad der end sker på denne front, er der brug for fælles europæiske standarder for regulering af telekommunikationsmarkedet, så det kan blive gennemsigtigt og forbrugervenligt, og den internationale konkurrence for alvor kan begynde.

⁹ <http://europa.eu/rapid>: The EU Telecoms Reform proposes a Single Market for 500 million consumers – Frequently Asked Questions

¹⁰ EurActive.com: EU ministers to reject new telecoms authority

Jernbanemonopol

EU har i lang tid forsøgt at forbedre den europæiske jernbane-transportsektor, som lider under lav effektivitet, høje omkostninger og høje priser pga. statslige monopoler. Det har dog vist sig at være en langsommelig og kompliceret affære, men nu ser det ud som om, at EU's indsats er ved at bære frugt.

Af Lasse Rune Hansen

Den europæiske jernbanesektor har i mange år haft brug for en reformering. Markedet i EU har været opdelt i mange små nationale markeder, hvor statslige selskaber har haft eneret på jernbanetransport. F.eks. var det helt frem til år 2002 ikke muligt for DSB at hente gods i Malmø pga. det svenske statsmonopol. I stedet måtte man lade svenskerne transportere godset til Øresundsbroen, hvor DSB så kunne tage over for at transportere godset i Danmark.¹ Hvis godset skulle videre til Tyskland, måtte man så laste om endnu en gang ved grænsen og lade tyskerne transportere det videre.

Denne form for opdeling af markedet betød, at det var besværligt og langsommeligt at transportere gods på tværs af landegrænserne via jernbane. Det europæiske jernbanenet havde desuden forskellige standarder for signaler, skinnesbredde og sikkerhed. Skulle et tog krydse en grænse, skulle det tilpasses andre standarder. Endelig gav monopolerne ikke anledning til konkurrence på pris og kvalitet.

Ambitiøs målsætning

Som følge af disse problemer har EU udarbejdet en målsætning for, hvordan transportpolitikken skal udvikle sig. Som med de fleste andre EU-politikker i EU-samarbejdets søjle et, er en af grundstenene i transportpolitikken den frie bevægelighed, men der er flere mål med transportpolitikken end øget mobilitet. Bedre miljøbeskyttelse og mere innovation samt flere

arbejdspladser er også helt centrale elementer.² Lissabon-strategien, som skal gøre EU til verdens mest konkurrencedygtige økonomi i 2010, har en målsætning om en miljømæssig bæredygtig udvikling og jobskabelse. Dermed er transportpolitikken, herunder i særdeleshed jernbanetransport-politikken, i tråd med EU's overordnede mål og strategi.

I 2002 stod det europæiske jernbanenet for omkring otte pct. af den samlede godstransport i EU. Det har resulteret i en overbelastning af vejene, hvor lastbiler må transportere langt det meste af godstransporten. Det europæiske jernbanenet ville godt kunne klare 40 pct. af transporten, hvis de mange forhindringer, der stod i vejen for godstransport via jernbane over landegrænserne, blev fjernet.

Det europæiske jernbanenet var således som et puslespil af de 15 forskellige medlemslandes net. Landene benyttede hver deres systemer for signaler og sikkerhed, og nogle lande havde endda egne standarder for afstand mellem skinnerne. Hver gang, et godstog krydsede en landegrænse, skulle lokomotiv og personale udskiftes.³ Disse forhindringer gjorde, at gennemsnitsfarten på de europæiske skinner var helt nede på under 20 kilometer i timen.⁴

For at overkomme de ovennævnte forhindringer besluttede man, at godstransporten skulle liberaliseres på 50.000 kilometer jernbane

1 Ritzaus Bureau (071000)

2 Hold Europa i bevægelse

– Bæredygtig mobilitet på vores kontinent (2005). Midtvejsevaluering af Europa-Kommissionens hvidbog fra 2001 om transportpolitikken

3 Ritzau (230102)

4 Berlingske Tidende (290303)

i EU i 2003.⁵ EU's daværende kommissær for transport så gerne, at den internationale godstransport ville blive helt fri i 2006, og at indenrigs godstransport ville blive frigivet to år senere.⁶ Målet var, ifølge kommissæren, at gennemsnitshastigheden på det europæiske jernbanenet skulle op på 35 – 50 kilometer i timen inden 2008.

Projektet stod over for enorme udfordringer. Udover de rent fysiske (forskellig sporbredde, forskellige signalsystemer etc.) var der også en reel risiko for, at EU-landene ville bruge sikkerhedshensyn som undskyldning for at blokere for udenlandske operatører. For at imødegå udfordringerne, foreslog kommissæren at oprette et jernbaneagentur, som kunne få sat skub i udviklingen og hjælpe liberaliseringsprocessen godt på vej.⁷

I strid med det indre marked

Der er efterhånden en del nye jernbanelinier, som opererer internationalt i EU, men det er ikke et nemt marked at agere på. De forskellige jernbanenet bruger som nævnt mange forskellige standarder, og dertil kommer fagforeninger, som ikke er glade for at åbne grænserne for udenlandsk togpersonale.⁸

I det lange løb kan Kommissionen ikke sidde overhørig, at en så stor del af transportsektoren ikke fungerer i overensstemmelse med det på det indre markeds grundvilkår, nemlig den fri bevægelighed for varer og personer. Disse to friheder er i lang tid blevet forhindret af EU-landenes protektionistiske lovgivning på jernbaneområdet, eftersom hverken gods eller personale kan krydse grænserne uhindret. *"At lykkes med det bliver afgørende for vores bevægelsesfrihed og velstand. For den reviderede transportstrategi er helt central for Lissabon-dagsordenens mål om vækst og beskæftigelse."* Så klart udtrykker Kommissionens næstformand Jacques Barrot sig om formålet med EU's transportpolitik. En

effektivisering af jernbanesektoren skal kort sagt være med til at sikre fremtidig vækst og beskæftigelse i EU, tilmed på en bæredygtig måde.⁹

Europa-Kommissionens midtvejsrapport fra 2005 om den europæiske transportsektors tilstand beskriver fremskridt på nogle områder og stilstand på andre. Hele planen med at åbne Europas jernbanenet og skabe et trans-europæisk net, løber til 2010.

Liberalisering betaler sig

Den absolutte vækst i godstransporten via jernbane var på seks pct. fra 1995 – 2005. Set i forhold til vejtransporten, som kunne fremvise en vækst på hele 35 pct., er det klart, at jernbanetransporten stadig sakker længere bagud.¹⁰ Af midtvejsevalueringen fremgår det dog, at nogle få lande har vendt et relativt fald i jernbanegodstransport til en stigning.

Mere interessant, set fra et EU-perspektiv, er det, at de lande, som har vendt udviklingen og oplevet den største vækst i jernbanetransporten, er de lande, som hurtigst har gennemført liberalisering.¹¹ Det viser, at liberaliseringsinitiativet tilbyder positive afkast til de lande, som formår at gennemføre liberaliseringen. Det er også værd at bemærke, at på det tidspunkt, hvor rapporten blev udarbejdet, var ikke alle initiativer implementeret og det fulde udbytte af initiativerne endnu ikke realiseret. Mange lande mangler endnu at efterleve de direktiver og forordninger som de har været med til at vedtage inden for rammer af den fælles transport politik.

Der er dog lyspunkter i udviklingen, og de problemer, som sektoren har været præget af igennem mange år, er nu ved at vende til en beskeden positiv trend. Det fremgår af statistikkerne, at de påkrævede reformer, når de gennemføres, også har en positiv virkning. Men det er dog stadig med langsomme skridt, at landene retter ind efter kravene fra EU.

5 Ritzaus Bureau (230102)

6 Ritzaus Bureau (280303)

7 Ritzaus Bureau (230102)

8 The Economist (050707)

9 Hold Europa i bevægelse – Bæredygtig mobilitet på vores kontinent. (2005)
Midtvejsevaluering af Europa-Kommissionens hvidbog fra 2001 om transportpolitikken

10 Hold Europa i bevægelse – Bæredygtig mobilitet på vores kontinent. (2005)
Midtvejsevaluering af Europa- Kommissionens hvidbog fra 2001 om transportpolitikken

11 Hold Europa i bevægelse – Bæredygtig mobilitet på vores kontinent. (2005)
Midtvejsevaluering af Europa- Kommissionens hvidbog fra 2001 om transportpolitikken

Hvis udviklingen skal op i fart, skal der måske nogle langt mere drastiske midler til. Kommissionen har en lang tradition for at lægge handling bag ord, når regeringer negligerer deres ansvar fra at overholde EU-retten. Hvis ikke landene selv får sat skub i reformprocessen inden 2010, som er den tidsramme, der er fastsat i transportpolitikken, vil Kommissionen være tvunget til at skride ind.

Europæiske postmonopoler på vej væk

Liberaliseringen af postmarkederne i EU har været en langvarig proces, som har skabt splittelse både blandt politikere og i erhvervslivet. Splittelsen består i, hvorvidt en liberalisering vil gavne forbrugerne eller ej. I sidste ende kan det være forbrugerne, som skal betale en høj pris

Af Rikke Fisker Christensen

Europa-Kommissionen har gennem en længere årrække arbejdet for at liberalisere flere sektorer i EU, der traditionelt har været kontrolleret af nationale monopoler. Det gælder eksempelvis energi, telekommunikation, luftfart og godstransport på jernbaner. Formålet med en liberalisering af de europæiske markeder er at skabe større konkurrence, som i sidste ende vil give billigere produkter til forbrugerne. Det gælder også postsektoren, som EU også arbejder for at få liberaliseret. Det er dog en langvarig proces, da mange lande og politikere er meget tøvende overfor idéen.

Det danske postmonopol

I Danmark kan det statslige postvæsen dateres helt tilbage til Christian IV, som i 1624 oprettede et net af postbude. I dag er Post Danmark et aktieselskab med over 21.000 medarbejdere. I 1995 blev monopolet for postudbringning i Danmark brudt, så flere fik adgang til at omdele breve og pakker – dog kun forsendelser over 50 gram. I dag henter Post Danmark to tredjedele af deres årlige omsætning i konkurrence med andre virksomheder.¹ Men Post Danmark er fritaget fra at betale moms, hvilket er en fritagelse, som ikke gælder for andre private virksomheder inden for post- og pakkemarkedet. Beregninger viser, at med denne forskelsbehandling mellem offentlige og private servicevirksomheder på postmarkedet, er omkostningerne ca. 15 - 20 pct. højere for andre postfirmaer end Post Danmark. Mange virksomheder,

eksempelvis CityMail (i Danmark), vil gerne være med til at bryde det danske postmonopol, for på den måde at gøre markedet mere fair for forbrugerne. Derudover mener politikere som den danske Europa-parlamentariker Karin Riis-Jørgensen (V), at det danske postmonopol er i strid med EU's konkurrenceregler.²

Liberalisering på vej?

Liberaliseringen af posttjenesterne blev sat i gang allerede i 1992, hvor Kommissionen præsenterede en grønbog, der omhandlede de europæiske posttjenester. Grønbogen blev senere fulgt op af det første postdirektiv i 1997, som lagde op til en fuld åbning af markederne i 2009. I direktivet fra 1997 var postforsendelser under 350 gram ikke omfattet af en liberalisering, men denne grænse blev sat ned til 100 gram i 2002 og til 50 gram i 2006. Altså har Danmark på dette område været forud for EU-direktivet i forhold til at liberalisere markedet. I juli 2007 fremlagde Kommissionen et forslag til et nyt direktiv, som igen lagde op til en fuld åbning af markederne i 2009. Det blev dog ikke vedtaget i Europa-Parlamentet, der ønskede at udsætte den fulde liberalisering med yderligere to år, altså til 2011.³

Udskydelsen på to år var en del af et kompromis, idet nogle parlamentarikere argumenterede for, at der i visse lande var behov for mere tid til at sikre et stabilt lovgivningsgrundlag. Samtidig understregede Europa-Parlamentet,

1 www.postdanmark.dk: Præsentation af Post Danmark

2 www.karinriis.dk: Postmonopolet (100608)

3 www.europaparl.europa.eu: Parlamentet ønsker stop for postmonopoler fra 2011 (050608)

at direktivet skal være underlagt visse betingelser. Eksempelvis skal der tages hensyn til "befordringspligten", som vil sige, at alle EU-borgere skal have leveret post til en overkommelig pris - også i de tyndt befolkede områder. Samtidig skal alle EU-borgere have leveret post minimum fem dage om ugen.⁴ Efter debatten i Parlamentet vedtog de europæiske transportministre den 1. oktober 2007 fuld liberalisering af unionens postmarked fra 1. januar 2011.

På trods af vedtagelsen fandt EU-kommissær Charlie McGreevy det alligevel nødvendigt, at løfte pegefingern overfor otte lande – Belgien, Holland, Tyskland, Finland, Østrig, Slovakiet, Tjekkiet og Polen – fordi landene efter hans mening ikke arbejder helhjertet for en liberalisering af postmarkedet. Det skete på en konference den 24. juni 2008, hvor han desuden slog fast, at postliberalisering er et fælles europæisk ansvar, og at det ikke vil blive tolereret, hvis nogle af landene forsøger at begrænse liberaliseringen.⁵

Liberaliseringen deler vandene

I Danmark er der delte meninger om, hvorvidt liberaliseringen af postmonopolet er en fordel for forbrugerne. Hos Forbrugerrådet hilser chefkonsulent Benedicte Federspiel liberaliseringen af postmarkedet velkommen, dog med en enkelt tilføjelse: "Princippet er godt, det støtter vi. Men man skal passe på, at det ikke kommer derud, hvor forbrugerne ikke ved, om de får deres post eller ej".⁶ Det er dog sikret i det nye direktiv, eftersom Europa-Parlamentet fik indført "befordringspligten". Dansk Erhverv støtter også op om en liberalisering, da det ifølge organisationen kun kan være en fordel for den danske forbruger.⁷

Til gengæld mener administrerende direktør hos Post Danmark, Helge Israelsen, ikke, at liberaliseringen af postmarkedet vil skabe mere konkurrence. "De kunder, der er værd at slå om, er ikke almindelige danskere, men

derimod større virksomheder og dem, som sender pakker og værdier. Og det område er for længst blevet liberaliseret."⁸ Det er ikke kun erhvervslivet, der har taget stilling til liberaliseringen. Også Europa-parlamentarikerne Karin Riis-Jørgensen (V) og Søren Søndergaard (Folkebevægelsen mod EU) har været involveret i debatten om postliberaliseringen, ikke overraskende med vidt forskellige holdninger. Ifølge Søren Søndergaard handler "totalliberaliseringen af postservicen om at forbedre forholdene for de private postkoncerner og store erhvervskunder, men på bekostning af forbrugerne, de ansatte og miljøet. Som forbedrelse til liberaliseringen er der sket en række forringelser af postservicen i Danmark. Dette vil nu blive endnu værre".⁹ Karin Riis-Jørgensen har et andet syn på liberaliseringen, og mener, "at det vil gavne alle at få liberaliseret postmarkedet, både borgere og virksomheder".¹⁰

En fordel for forbrugerne?

Både erhvervslivet og politikerne har altså forskellige holdninger i sagen om liberalisering af det danske postmonopol. Men i sidste ende er det forbrugerne, som vil mærke liberaliseringen som en gevinst eller et tab. Gevinsten består i billigere priser på forsendelser osv., hvorimod et eventuelt tab består i, at borgerne måske ikke vil få uddelt post seks dage om ugen. Eftersom det danske postmonopol ikke er blevet endeligt liberaliseret, kan det være en fordel at kigge på vores svenske naboer, hvis postsektor har været liberaliseret siden 1993. Erfaringer fra Sverige viser, at det svenske postvæsen, Posten AB, der tidligere havde eneret på området, fortsat er meget dominerende på markedet. Liberaliseringen i Sverige har generelt betydet lavere priser samt øget service og kvalitet. Derfor er det tydeligt, at liberaliseringen af det svenske postmarked ikke har undergravet Posten AB's muligheder på markedet. Liberaliseringen har blot gjort det muligt for konkurrerende virksomheder, at komme ind på det svenske marked, herunder

4 [5 \[6 *Politiken*\]\(http://www.hk.dk: EU presser på for liberalisering</p></div><div data-bbox=\)](http://www.europaparl.europa.eu: Parlementet ønsker stop for postmonopoler fra 2011 (050608)</p></div><div data-bbox=)

7 [8 *Politiken*](http://www.danskerhverv.dk: Post Danmarks monopol skal fjernes</p></div><div data-bbox=)

9 [10 *Børsen \(190607\)*](http://www.sorensondergaard.dk: Postskandalen fortsætter (110608)</p></div><div data-bbox=)

firmaet CityMail, som i øvrigt også forsøger at komme ind på det danske marked. Dog skal det nævnes, at konkurrencen på markedet er begrænset, da CityMail kun har sit virke i Stockholm, Gøteborg og Malmø. Helt overordnet viser erfaringerne fra Sverige, at det er muligt at afskaffe mono­polet samtidig med, at en landsdækkende service til rimelige priser bliver opretholdt. Dog skal det bemærkes, at kravene til befordringspligten ikke er den samme i Sverige som i Danmark, da det danske postvæsen generelt har ydet en højere service end Posten AB. Eksempelvis har det aldrig været muligt at få bragt en pakke direkte til sin husstand i Sverige.¹¹

Hvad skal der ske i fremtiden?

I 2007 mente et flertal i Folketinget, at Danmark skulle holde fast i en fuld liberalisering af postmarkedet i 2009, altså to år før, at markedet ifølge EU skal være liberaliseret.¹² Her i slutningen af 2008 er meldingen fra partierne imidlertid en anden. Både Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti vil nu vente med liberaliseringsprocessen, så Danmark følger tidsrammen fra EU. Hovedårsagen er den forestående fusion mellem det danske og svenske postvæsen, som blev lanceret i april 2008. Hos CityMail ønsker man sig imidlertid, at liberaliseringen på markedet sker så hurtigt som muligt. Direktør Jes Herbert siger: *"Post Danmark og Posten Sverige er i gang med en fusion, der vil skabe en konkurrencesituation, som er helt unik i forhold til andre brancher. Derfor har vi hele tiden sagt, at det var nødvendigt at åbne markedet samtidig"*.¹³ Dansk Folkepartis postordfører, Kim Christiansen, forsvarer sit synspunkt om

at vente med liberaliseringen: *"Det er jo kun CityMail, der presser på, men som politiker har jeg jo også et ansvar for at sikre postbetjeningen over for befolkningen"*.¹⁴

Selv om Post Danmark, som tidligere nævnt, har sine forbehold overfor en liberalisering af postsektoren, er direktør Helge Israelsen ikke nervøs ved det fremtidige monopolbrud for breve under 50 g. Det skal blot ske under tilfredsstillende vilkår. Helge Israelsen påpeger, at Post Danmark i dag er underlagt et prisloft, som bør ophæves i forbindelse med liberaliseringen, så selskabet selv kan fastsætte sine portopriser: *"Ellers sætter man sig mellem to stole. Det er ikke fri konkurrence, hvis vi er hæmmet i at tilpasse vores priser til markedet"*, siger Helge Israelsen.¹⁵ Ønsket om fri portofastsættelse bliver imidlertid skudt ned af Venstres erhvervsordfører, Kristian Pihl Lorentzen: *"Det skal fortsat koste det samme at sende et brev, uanset om man bor i en storby eller i et yderområde. Og det skal ikke være muligt at lade porto­en stige på f.eks. breve fra private, så man kan give store rabatter til andre kunder"*.¹⁶

Som tingene ser ud på nuværende tidspunkt, kan man altså regne med, at en fuld liberalisering af det danske postmarked vil ske i samme tempo som i de andre EU-lande, men ikke før. Det er ikke til diskussion, at liberaliseringen vil ske, men der er fortsat uenighed om, hvordan liberaliseringen konkret skal foregå i Danmark.

11 www.ks.dk: Øget markedsåbning af postsektoren (110608)

12 www.buisness.dk: Flertal for dansk enegang i postliberaliseringen

13 Jyllands-Posten (150908)

14 Ibid

15 www.buisness.dk: Flertal for dansk enegang i postliberaliseringen

16 Ibid

Dansk apotekermonopol under pres

EU arbejder hårdt for at liberalisere de europæiske monopoler. Men Danmark har svært ved at bryde det mere end 450 år gamle apotekermonopol. Måske kan Danmark blive tvunget til at ophæve monopolet af EF-domstolen.

Af Rikke Fisker Christensen

Når vi i Danmark har fået en recept hos lægen, så er der kun et sted at gå hen, nemlig på et af landets apoteker. Kun på apoteket er det muligt at få udleveret sin medicin samt få tildelt det offentlige tilskud, hvis man er berettiget til dette. Danskerne køber årligt receptpligtige lægemidler for ca. 10 mia. kr., og beløbet vil stige i de kommende år, da der bliver flere ældre. Samtidig kommer der hele tiden nye og dyrere lægemidler på markedet. Med en liberalisering og dermed effektivisering af sektoren kan forbrugerne opnå store økonomiske gevinster. Tal fra Konkurrencestyrelsen viser, at hvis danskerne kunne købe lægemidler til samme pris som i Norge og Sverige, hvor markederne er helt eller delvist liberaliseret, så ville vi opnå en besparelse på mindst én mia. kr. om året.¹

Monopol i mere end 450 år

Lige siden oprettelsen af det første danske apotek, for over 450 år siden, har der været tætte forbindelser mellem den danske stat og apotekerne. Dette tætte forhold mellem de to parter blev bygget op om fælles interesser: Staten gav apotekerne monopol på salg (og i sin tid fremstilling) af lægemidler samt indflydelse på udformningen af apotekerloven. Til gengæld efterlevede apotekerne villigt alle krav og påbud fra staten. På den måde fik apotekerne økonomisk tryghed, og staten fik oprettet en sektor, der var nem at styre og kontrollere. Denne korporative organisering har bevirket, at staten og apotekerne har domineret den politiske dagsorden på områ-

det, og det har været umuligt for udefrakommende aktører at påvirke sektoren.

Helt overordnet kan man tale om, at processen mod at ophæve apotekermonopolet består af to modsatrettede kræfter: På den ene side har den politiske debat fra midten af 1990'erne været præget af et generelt ideologisk pres imod monopoler og for markedsorienterede reformer, hvilket bl.a. har ført til liberalisering af el-sektoren. På den anden side har apotekervæsenets 450 år gamle strukturer og normer virket stabiliserende og bremset større ændringer på området.² Debatten tog til i slutningen af 1990'erne og kulminerede i 1999 med, at daværende sundhedsminister, Carsten Koch (S), nedsatte et udvalg, der skulle vurdere reguleringen af medicin-salg. Målet var lavere priser på medicin for patienterne samt lavere offentlige udgifter. På samme tid blev der gennemført apoteksreformer i nogle af de øvrige nordiske lande. Island fik brudt apotekermonopolet i 1996, og Norge fulgte efter i 2000.³

Danmark har til dato ikke liberaliseret apoteksvæsenet. Den største ændring i apotekernes historie kom i 2001, da supermarkeder, kiosker og benzinstationer fik lov til at sælge håndkøbsmedicin. Det nyeste forslag på området kom fra Venstres erhvervsordfører, Jacob Jensen, der i juni 2008 foreslog, at liberalisere apotekerlovgivningen, så salget af medicin kan blive frit, og alle der har en farmaceutisk uddannelse kan åbne et apotek.⁴ Denne holdning fra Venstre bakkes op af en under-

1 www.ks.dk: Konkurrenceregulering 2005 – Apoteker

2 www.farma.ku.dk: Liberaliseringen, der blev væk

3 Ibid

4 Berlingske Tidende (110608)

søgelse, som konkurrencestyrelsen lavede i 2005, hvor konklusionerne var klare: De gamle apotekermonopoler skal løsnes og liberaliseres.⁵ Formanden for Apotekerforeningen, Niels Kristensen, deler ikke denne holdning: *"Min erfaring er, at der igennem tiden er kommet mange vidtløftige liberaliseringsforslag, men når man får sat sig lidt ind i vores ret komplicerede verden, kan de fleste politikere godt se, at det bestemt ikke er ukompliceret at sørge for opfyldelse af de sundhedspolitiske mål, som de fleste partier bakker op om. Jeg har endnu ikke mødt politikere, der reelt vil acceptere, at det måske ville blive dyrere at være syg i Hobro end i Hellerup".*⁶ Dette afviser Jacob Jensen: *"I dag har Apotekerforeningens medlemmer monopol på at sælge receptpligtig medicin. Men det afgørende er kvaliteten i den rådgivning kunderne får..."*⁷

En Gallup-undersøgelse fra juli 2008 viser, at danskerne er mest på linje med Apotekerforeningen. 70 pct. af de adspurgte i undersøgelsen svarer, at de er imod, at andre end apotekerne får mulighed for at sælge receptpligtig medicin. Jakob Kjellberg, sundhedsøkonom fra Institut for Sundhedsvæsen, har denne forklaring på danskernes holdning: *"Det er et udtryk for en stor tillid til apotekerne og en manglende forestillingsevne til at se, at tingene kunne være anderledes. Spørger du befolkningen, om de vil have noget ændret, vil de jo ofte sige nej".*⁸

Skal vi gøre som vores skandinaviske naboer?

Norge var, som nævnt, det første land i Skandinavien med en liberaliseret apotekssektor i 2000. For de norske forbrugere betyder det en øget tilgængelighed, idet antallet af apoteker er steget med 42 pct. til i alt 561.⁹ Trods flere apoteker har det ikke ført til et større marked, til gengæld har hvert enkelt apotek en lavere omsætning. Til trods for det har ingen været nødsaget til at lukke deres virksomhed. Ifølge Danmarks Apotekerforening havde Norge 8.300 indbyggere per apotek i 2005,

hvorimod de danske apoteker i gennemsnit havde 16.855 indbyggere per apotek.¹⁰ Efter den norske liberalisering har udenlandske apoteksvirksomheder oprettet en stor del af de nye apoteker i Norge. Netop dette bliver af mange trukket frem som et negativt eksempel på den norske liberalisering, men kan løses ganske enkelt i Danmark, mener tidligere folketingsmedlem Charlotte Fischer (R): *"Vi skal på sigt åbne for, at andre end farmaceuter må eje og drive apotek. Vi skal naturligvis diskutere, hvem der skal have lov. Vi kan vælge at lægge begrænsninger ind, så vi undgår uheldige interessesammenfald ..."*¹¹

I Sverige er der ligesom i Danmark stadig statsmonopol på apotekerne. Den svenske regering er dog på vej til at gøre op med monopoliet ved at åbne for konkurrence på markedet i 2009.¹² Liberaliseringen af den svenske apotekssektor har været en nødvendighed, efter det statsejede Apoteket AB blev dømt ved EF-domstolen i 2005. Det svenske monopol blev dømt for at forhindre den fri konkurrence, da Apoteket AB har forholdsvis frie hænder til at sammensætte sortimentet af lægemidler. Det kan være en hindring for lægemidler fra andre medlemslande, hvilket er nok til, at Domstolen kunne erklære monopoliet i strid med fællesskabets regler.

Dommen kan ikke overføres til danske forhold, da det danske monopol ikke har samme opbygning som det svenske statsmonopol. Formanden for Danmarks Apotekerforening Niels Kristensen kommenterer dommen således: *"... I Sverige er det organiseret i et egentligt statsligt aktieselskab. Sådan er det slet ikke i Danmark. Og vi har ikke et system, hvor apotekerne selv vælger det sortiment af lægemidler, vi skal have på hylderne ..."*¹³

5 www.ks.dk: Konkurrenceregulering 2005 – Apoteker

6 Berlingske Tidende (110608)

7 Ibid

8 www.business.dk: Danskerne blåstempler apotekermonopol (140708)

9 www.business.dk: Sovepille til dansk apoteks-liberalisering (120608)

10 Ibid

11 www.pharmadanmark.dk: Små skridt frem mod liberalisering af apoteksvæsenet (120608)

12 www.business.dk: Sovepille til dansk apoteks-liberalisering (120608)

13 www.apotekerforeningen.dk: Apoteket AB dømt ved EF-domstolen

Europa-Kommissionen blander sig i dansk apotekermonopol

Den danske Europa-Parlamentariker Karin Riis-Jørgensen (V) mener, at det er på tide, at vi også i Danmark gør op med det mere end 450 år gamle apotekermonopol. Det danske monopol hæmmer, ifølge Riis-Jørgensen, primært den danske befolkning, når det drejer sig om køb af medicin med offentligt tilskud. Af den grund er det nødvendigt, at markedet bliver åbnet op, så der kommer mere konkurrence og flere besparelser for forbrugerne. Derfor har Karin Riis-Jørgensen inddraget Europa-Kommissionen i sagen. Kommissionen har nu med en åbningskrivelse taget det første skridt i retning af en sag mod Danmark ved EF-Domstolen. I skrivelser angriber Kommissionen den danske regel om, at man kun får tilskud til sin receptpligtige medicin, hvis man køber den på et dansk apotek. Det mener Kommissionen er i strid med reglen om varernes fri bevægelighed.¹⁴ Karina Rohr Sørensen fra Folkebevægelsen mod EU er uenig i den tilgang til apotekermonopolet og mener, at Karin Riis-Jørgensen og Europa-Kommissionen lader befolkningens sundhed vige for hensynet til det indre marked. Samtidig fremhæver hun de danske apotekers høje kompetence, idet de sikrer forbrugerne langt bedre end adskillige europæiske apotekskæder.¹⁵ Hvis Danmark bliver dømt ved EF-domstolen, kan det blive nødvendigt for den danske regering at bryde det danske monopol. Konkurrencestyrelsen har i en rapport fra 2005

undersøgt det danske apotekermonopol og kommet med forslag til, hvordan sektoren kan effektiviseres i tilfælde af en liberalisering. Den danske regering kan derfor tage udgangspunkt i Konkurrencestyrelsens konklusioner, hvis EF-Domstolen vurderer, at det danske apotekermonopol er i strid med EU's regler.

Allerede i 2005 mente Konkurrencestyrelsen, at det var nødvendigt at løsne op på monolet. Nogle af styrelsens forslag til en liberalisering var:¹⁶

- Danskerne skal kunne få tilskud på medicin købt i udlandet, hvis lægemidlet er godkendt i Danmark
- Maksimalpriser i stedet for faste priser, da det på nuværende tidspunkt ikke er muligt for apotekere at sætte priserne ned
- Fri etablering af apoteker og internetapoteker, hvis det er ledet af en uddannet farmaceut
- Apoteker i tyndt befolkede områder skal stadig have økonomisk støtte, men støtten skal fastsættes efter udbud
- Frit salg af apoteker, for at apotekerne opnår frie markedsvilkår.

14 Jyllands-Posten (170407)

15 www.folkebevægelsenmodeu.dk: Sæt sundhed over EU-konkurrence på medicinområdet

16 www.ks.dk: Konkurrenceredegørelse 2005 – Apoteker

Bredbåndsmonopol

Et af de områder, hvor der stadig er monopol-lignende tilstande i EU-landene, er bredbåndsområdet. Her er der store barrierer i vejen for, at nye udbydere kan komme ind på markedet og konkurrere med de eksisterende. Det skader konkurrencen og dermed forbrugerne.

Af Morten Svane

Europa-Kommissionens arbejde med at afvikle monopoler i Europa ser nu ud til at være nået til markedet for fastnet-bredbånd. Ligesom el-markedet afhænger bredbåndsmarkedet i høj grad af adgang til de forskellige landes kabelnet. Kabelnettet styres som regel af en enkel eller få aktører på hvert enkelt lands marked.¹ Disse aktører har en fordel i at mindske konkurrenters adgang til markedet, da det stiller dem selv i en bedre konkurrence-mæssig position. Derfor sætter de, der styrer kabelnettet, urimeligt høje krav til konkurrenter, som vil have adgang til kabelnettet, hvilket i sidste ende skader EU's forbrugere.² Europa-Kommissionen vil derfor indføre regulering på området for at skabe mere rimelige konkurrencevilkår.

Europa-Kommissionen arbejder også på at forbedre forbrugernes position i EU med hensyn til mobilt bredbånd.³ Mens det er lykkedes at nedbringe prisen på normalt mobiltelefon- og sms-forbrug fra udlandet, er priserne på mobilt bredbånd – data-roaming – nemlig stadig meget høje.⁴

Øget konkurrence vil føre til, at priserne falder. Det er dels gavnligt for den almindelige forbruger, men også for mange mindre virksomheder. Udbredelsen af, og prisen på bredbånd kan dermed have positive konsekvenser for erhvervslivet, ikke mindst i fjernere egne af landene.⁵

Markedet for fastnet-bredbånd

I midten af 2007 var der over 90 mio. bredbåndsforbindelser i EU, hvilket svarer til, at 18 pct. af befolkningen havde en forbindelse. Det er 4 pct. færre end i USA og et stykke vej fra Europa-Kommissionens mål om, at dækningen i 2010 skal være mindst 30 pct.⁶

Der er stor forskel på bredbåndsdækningen i EU's medlemsstater. Ud af EU's 27 medlemsstater har kun otte en bedre dækning end USA. Kun enkelte lande, heriblandt Danmark, lever allerede nu op til målet om 30 pct. dækning.⁷

Målet med Europa-Kommissionens indsats på området er både at skabe øget konkurrence på området, men også at øge investeringer i selve bredbåndsnettet.⁸ På nuværende tidspunkt er der ingen incitamentter til at øge disse investeringer. Kommissæren for informations-samfund og medier, Viviane Reding, mener, at det gennem regulering skal gøres mere attraktivt at udbygge infrastrukturen på området.⁹ Markedets struktur er essentielt for, hvordan konkurrencen foregår. Medmindre man aktivt sørger for at indbygge ikke-diskriminerende regler, vil teleselskabernes udvikling af infrastrukturen komme til at foregå på en måde, der mindsker og kontrollerer konkurrencen med andre selskaber på området.

Viviane Reding mener også, at adskillelse af internet- og fastnet-telefoni er vigtigt, hvis

1 Reuters (181908)

2 Reuters (181908)

3 Computerworld Online (060808)

4 Politiken (230908)

5 Reuters (190308)

6 Reuters (150108)

7 Reuters (190308)

8 Reuters (180908)

9 Reuters (150108)

man vil øge konkurrencen på området.¹⁰ På nuværende tidspunkt er de to ting ofte knyttet sammen, hvilket er med til at indskrænke brugernes valgmuligheder og mindske selskabernes muligheder for innovation. Har man først en operatør på området for fastnet-telefoni, kan det (som tingene er nu) oftest bedst betale sig at benytte samme operatør på internetområdet. Det virker i sig selv hæmmende for konkurrencen, og afslører et behov for flere reelle valgmuligheder, mener Viviane Reding.

Hvad angår det fysiske net, altså kablerne, lægger Europa-Kommissionens forslag op til, at alle skal have adgang til at lægge kabler i de eksisterende kanaler.¹¹ Hvis kanalerne ikke er til at komme til, eller hvis befolkningstætheden er så lav, at det ikke kan betale sig at lægge egne kabler, lægges der op til, at alle skal have adgang til de kabler, der allerede ligger i kanalerne.¹² Mens denne løsning vil være en forbedring i forhold til nu, er den dog ikke optimal. En undersøgelse udarbejdet af "The European Competitive Telecommunications Association" viser, at det stadig vil kræve en markedsandel på 35 pct. at kunne drive en rentabel virksomhed på området. Gik man derimod længere, og gav konkurrerende firmaer adgang til de allerede eksisterende kabler over hele nettet, ville de blive rentable ved en markedsandel på mellem 12 og 18 pct.¹³

Fastnet-bredbånd dækker en enorm del af internetområdet (86,5 pct.). Det betyder, at de tidligere statsejede monopoler, som f.eks. tysk Telekom og fransk Telecom, tjener godt på deres gunstige markedspositioner.¹⁴ De ønsker derfor ikke, at markederne skal åbnes, som Europa-Kommissionen foreslår. På andre områder har man set, at nationale selskaber støttes af landenes politiske ledere i disse ønsker. Modstanden fra de store nationale teleselskaber betyder sandsynligvis, at der kommer en heftig debat om emnet, inden reformerne kan blive vedtaget. Viviane Reding

mener dog, at forslagene kan vedtages omkring april 2009.¹⁵ Hvis forslagene vedtages, bliver de kun vejledende, men teleselskaber og regeringer, der ikke lever op til kravene, vil dog alligevel komme under pres, hvis de vælger ikke at rette sig efter dem.¹⁶

Markedet for mobilt bredbånd

Mens markedet for fastnet-bredbånd på nuværende tidspunkt ikke i tilstrækkelig grad er designet til at dække brugernes behov, gælder dette i endnu højere grad markedet for mobilt bredbånd. Specielt ikke når det drejer sig om brug af internettet i udlandet. Her er priserne slet ikke, hvad man kunne forvente på et vel fungerende marked.

Når man bruger sin bredbåndsforbindelse i udlandet, koster det i gennemsnit 48,44 kr. per megabyte.¹⁷ Dette kan medføre en regning på tusindvis af kroner, selvom man kun har et moderat internetforbrug. Eksempelvis måtte tekstforfatteren Rene Gade Mikkelsen betale 9000 kr. for at sende nogle word-dokumenter fra Grækenland til Danmark via mobilt bredbånd.¹⁸ Et andet eksempel er direktøren for telefirmaet Enaco, Flemming Carlsen, som måtte betale over 23.000 kr. for at have downloadet 300 megabytes fra Tyskland.¹⁹ 300 megabytes lyder måske af meget, men for folk, der bruger deres computer til mere end at tjekke mails, er det bestemt ikke et voldsomt tal. Grunden til de opskruede priser skal findes hos både de udenlandske og de hjemlige teleselskaber. De har meget store overskud på tjenesterne. Derfor vil de sagtens kunne sætte priserne voldsomt ned og stadig have en god forretning. Tyske Vodafone kræver f.eks. 22 kr. per megabyte af TDC, for at TDC kan leje sig ind på Vodafones net, selvom Vodafone stadig vil tjene penge ved en pris på omkring 3,50 kr. per megabyte.²⁰ Det er selvfølgelig ikke i de europæiske forbrugeres interesse. EU har derfor advaret teleselskaberne om, at man vil regulere markedet og derved tvinge

10 Reuters (150108)

11 Europa-Kommissionen (180908)

12 Europa-Kommissionen (180908)

13 Reuters (180908)

14 Reuters (190308)

15 Reuters (190308)

16 Reuters (180908)

17 Ingeniøren (220808)

18 Ingeniøren (220808)

19 Computerworld Online (060808)

virksomhederne til at sænke priserne, hvis dette ikke sker af sig selv. Noget tilsvarende er før sket med priserne for tale- og sms-mobiltelefoni. Det nævnes dog ikke i det seneste udspil fra Kommissionen om regulering af markedet for telekommunikation.²¹

Fremtidsudsigter

Mens der lægges op til yderligere stramninger på f.eks. afsendelse af sms'er fra udlandet, går data-roaming tilsyneladende fri i denne omgang.²² Kommissær Viviane Reding har dog før hæftet sig ved problemerne på dette område, så der er håb for, at en regulering på området kommer på et senere tidspunkt.²³ Området for fastnet-bredbånd får et konkurrencemæssigt løft, men kan som nævnt sagtens have gavn af et løft mere i fremtiden.

Der foregår en løbende udvikling med at gøre EU's markeder mere konkurrencedygtige og dermed sænke priserne til gavn for forbrugerne. Udviklingen sker måske gradvis, men de skridt, der er taget indtil videre, er på mange områder klare forbedringer i forhold til tidligere. Ser man f.eks. på markedet for mobiltelefoni, kan det ses, at EU vender tilbage til områder, der allerede er reguleret, hvis der er behov for yderligere reguleringer. Man må forvente, at dette også vil blive tilfældet for både fastnet bredbånd og data-roaming.

20 Ingeniøren (220808)

21 Politiken (230908)

22 Politiken (230908)

23 Ingeniøren (060808)

Tidligere udgaver af **BAG OM EU-SAGERNE**

På de følgende sider er en oversigt over tidligere udgaver af **BAG OM EU-SAGERNE**. Du er meget velkommen til at ringe eller skrive til os, hvis du er interesseret i en tidligere udgave eller noget af Europabevægelsens øvrige materiale. Vores adresse står forrest i bladet.

BAG OM EU-SAGERNE

Juli 2008 (nr. 36)

- Den danske forsvarsundtagelse
- Retlige og indre anliggender
- Den danske euro-undtagelse
- Unionsborgerskabet
- EU i hverdagen
- Norge: Den halve europæer
- EF-domstolen

April 2008 (Nr. 35)

- Schengen – verdens største pasunion
- Patientrettigheder i EU
- EU's klimapolitik – baggrund og udvikling
- EU sætter globale standarder
- Lissabon-traktaten – opbygning og overblik
- Landbrugsreformer: Vinreform og "sundhedstjek"
- EU på skoleskemaet

November 2007 (Nr. 34)

- Kosovo – en europæisk udfordring
- EU's vandrammedirektiv
- Polen, den kommunistiske fortid og EU
- Vaxholmsagen og den danske aftalemiddel
- Bedre regulering på fødevarerområdet
- Reformtraktatens skæbne
- Galileo – et europæisk rumprojekt
- EU og forbrugerbeskyttelse

Juli 2007 (Nr. 33)

- Mobiltelefoni og "Roaming-takster"
- Bag om "Dankort-sagen"
- EPA – Nye handelsaftaler mellem EU og fattige lande
- EU's forsknings- og innovationsstrategi
- Sorte torsk, truede ål og tobis-krise
- Tyrkiet i EU? Status og perspektiver
- Frankrig og Europa
– gammel vin på nye flasker?

Den Danske Europabevægelse arbejder for et tæt europæisk samarbejde og for fuld dansk deltagelse heri. Vi er en tværpolitisk organisation med mange forskellige medlemmer, men en vigtig ting til fælles: Vi går alle ind for et forpligtende samarbejde mellem de europæiske lande.

Den Danske Europabevægelse har mange lokale aktiviteter og arrangerer debattmøder, kurser, rejser og meget mere. Som medlem af Den Danske Europabevægelse får du del i alle disse tilbud.

Derudover udgiver vi en række nyhedsbreve, notater og publikationer om aktuelle europapolitiske emner, som medlemmer naturligvis får tilsendt.

Ønsker du at vide mere, eller blive medlem af Den Danske Europabevægelse, så indsend denne kupon, eller gå ind på vores hjemmeside **www.eubev.dk**

-
- Jeg vil gerne vide mere om den Danske Europabevægelse
 - Jeg vil gerne være medlem af Den Danske Europabevægelse. kr. 195 pr. år
 - Jeg er over 65 år og vil gerne være seniormedlem. kr. 100 pr. år
 - Jeg er under 30 og vil gerne være ungdomsmedlem.
kr. 100 pr. år / kr. 25 for medlemmer af Europæisk Ungdom
 - Jeg vil gerne abonnere på "Bag om EU-sagerne".
kr. 150 pr. år for ikke-medlemmer / kr. 75 pr. år for medlemmer

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./By: _____ / _____

Sendes til:

Den Danske Europabevægelse
Bremerholm 6, 1069 København K
Tlf. 33 141 141 / fax 33 15 54 84
www.eubev.dk